Društvena odgovornost univerziteta u Srbiji

Kvalitativno istraživanje

Preliminarni rezultati (ne citirati)

J. Branković, I. Jarić, J. Kleut, D. Spasojević

Istraživačko pitanje

Koji narativ o ideji univerziteta dominira u percepciji članova akademske zajednice o ulozi i odgovornosti univerziteta u društvu?

Kategorije ispitanika

Članovi univerzitetske zajednice

- Lideri univerziteta – Rektori/prorektori (ukupno obavljeno 6 intervjua)
- Lideri fakulteta – Dekani/prodekani (11)
- Istaknuti profesori (13)
- Redovni profesori (14)
- Vanredni profesori i docenti (15)
- Asistenti i saradnici (15)
- Studentski predstavnici (13)

Sagovornici van univerziteta

- Predstavnici ekonomske sfere (privredni subjekti) (ukupno obavljeno 2 intervjua)
- Predstavnici političke sfere (političke institucije i partije) (7)
- Predstavnici kulturne sfere (ustanove religije i kulture) (5)
- Predstavnici civilne sfere (civilni sektor) (5)

UKUPNO: 106 intervjua (87 + 19)

Kriterijumi prilikom odabira univerziteta/fakulteta

- Veličina (mali, srednji, veliki, izuzetno veliki univerziteti)
- Osnivač (privatni državni)
- Mesto (ravnomerna geografska distribucija)
- Nastavno-naučno polje:
  - *Humanističke i bazične društvene nauke*
  - *Primenjene društvene nauke*
  - *Bazične prirodne nauke*
  - *Primenjene prirodne i tehničke nauke*

Kriterijumi prilikom odabira sagovornika unutar univerziteta

- Funkcija
- Zvanje
- Pol

Distribucija jedinica u sastavu univerziteta prema nastavno-naučnom polju i veličini (uni. zajednica)

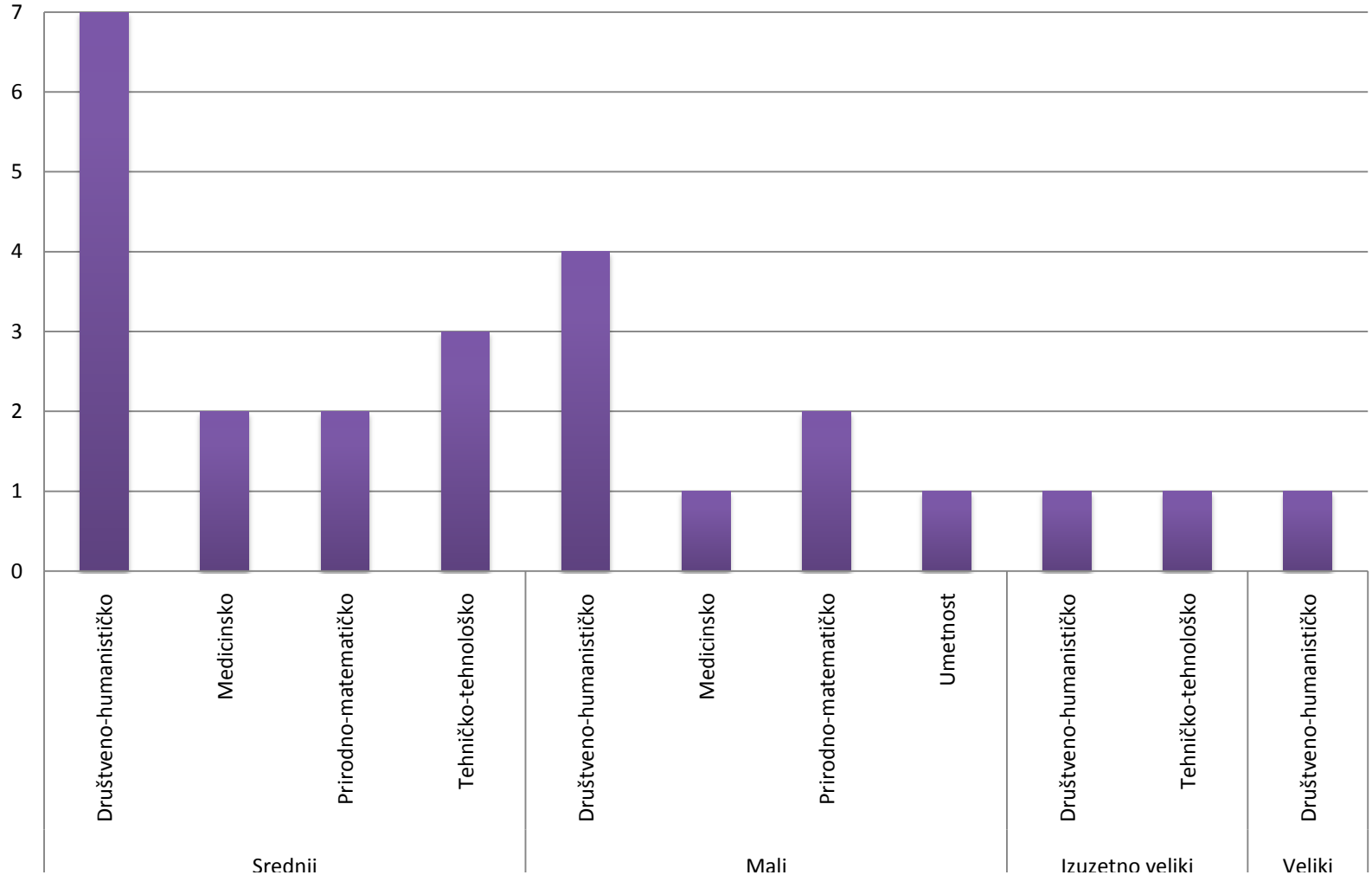

Zvanje sagovornika prema polu (uni. zajednica)

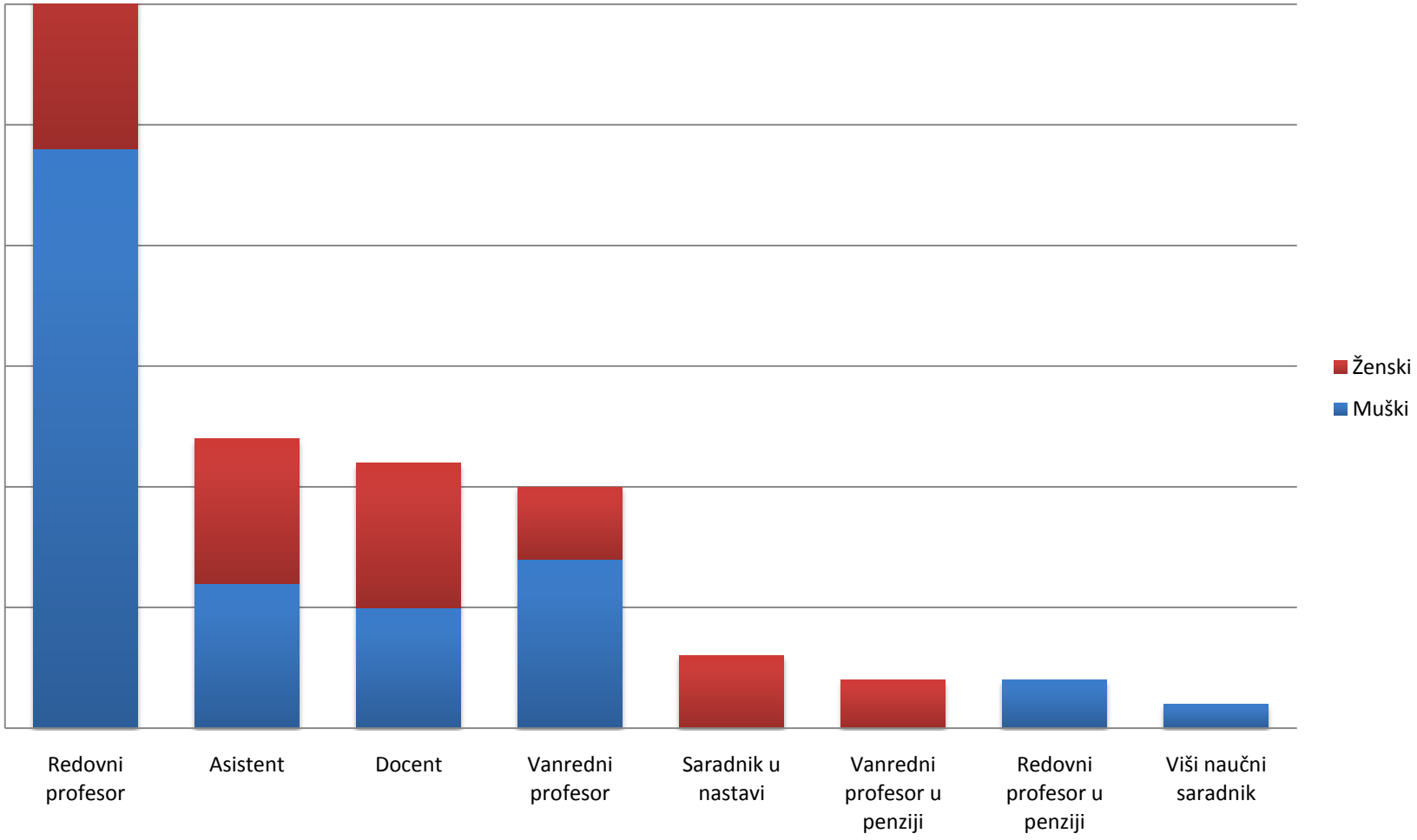

Starosna kategorija sagovornika prema polu (svi)

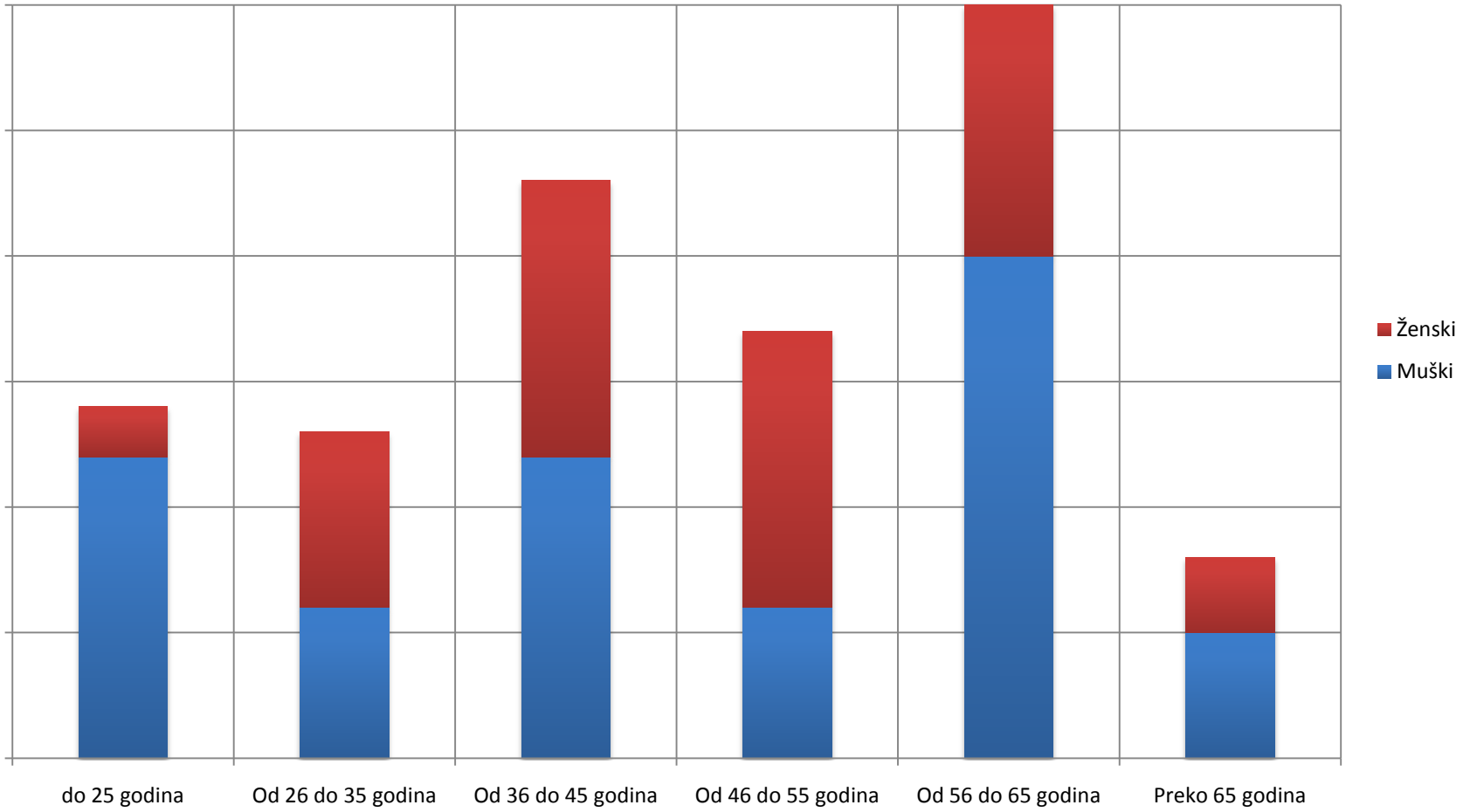

Instrument

Pretpostavlja 4 dimenzije odgovornosti univerziteta:

- Ekonomska
- Društveno-strukturna
- Politička
- Kulturna

Pretpostavlja *nastavu* i *nauku* kao osnovne delatnosti univerziteta, ali i ostalih aktivnosti pojedinaca unutar institucija, te samih institucija kao organizacija, kroz koje univerzitet realizije svoju društvenu odgovornost

Analitički okvir

3 narativa o ideji univerziteta u svakoj sferi:

- Tradicionalni
- Moderni
- Postmoderni

Ekonomska dimenzija društvene odgovornosti univerziteta

Jelena Branković

Centar za obrazovne politike

Dominantni stavovi

- Univerzitet treba da aktivno doprinosi ekonomskom razvoju u domenu i nastave i nauke
- Upisna politika treba da prati potrebe tržišta rada (država treba da signalizira/propisuje)
- Nastava treba da studente osposobi i za praktičan rad
- Naučno-istraživački rad treba da bude usmeren ka potrebama privrede
- Država treba da aktivno sudeluje u realizaciji društvene uloge univerziteta

Ilustracija: nauka je…

- delatnost „od suštinskog značaja za ekonomski prosperitet Srbije“ (A5-LV-1)
- „generator ubrzanog ekonomskog razvoja“ (A2-IJ-7)
- „jedan od najvažnijih elemenata nekog budućeg privrednog razvoja Srbije“ i ključni faktor u „ekonomiji zasnovanoj na znanju“ (A5-LV-4)
- „pokretač jednog društva“ (A5-IS-3).

Odgovornost... ali uz posredovanje države

Država...

- „mora jako ozbiljno da **analizira** trenutno stanje i neku **projekciju** budućeg stanja, potreba ljudi, to jest potrebe države za određenim kadrom “ (A2-IS-4).

Konkretno:

- „ova država **treba da kaže** ‘Srbiji treba toliko farmaceuta, hoćemo da platimo za toliko, preko toga nećemo’, ali to nikad niko nije uradio“ (A4-MM-2).

Usled neadekvatne reakcije države dolazi i do:

- „prenatrpanosti... **umesto država da to, na neki način, sređuje**... Sad, ne znam, ove godine treba toliko pravnika, toliko ekonomista, pa tako da obrazujemo... Ali, nema nikakve strategije. U tome, u tome je jedini problem“ (A5-MJ-2).

Država koja *usmerava* društveno odgovorni univerzitet

Od države se očekuje da:

- „finansira univerzitete, da napravi jednu **strategiju**, koliko god je to moguće, koliko univerziteta, koliko fakulteta, koliko studenata je potrebno državi“ (A4-MM-2).

Međutim,

- „država nema neku **strategiju**“ (A4-VS-7)

I ako je ima:

- „ja ne mogu da kažem da **strategija** ne postoji, ali ću reći da ne postoji jer ja ne znam da postoji.“ (A5-VS-3).

Shodno tome, država bi trebalo:

- „da se promeni, odnosno promeni **strategiju** i **taktiku**“ (A5-MM-1).

Država koja *štiti* društveno odgovorni univerzitet

Npr. na tržištu rada:

- „Što se nas samih tiče, mislim na biologe i ekologe smatram da je potrebno da se **država malo više otvori** prema tim kadrovima i da otvori malo više radnih mesta, odnosno da uvede maltene kao obavezu u određenim firmama da postoje zaštitari životne sredine“ (A6-ĐS-3).

Država treba da garantuje sigurnost:

- „Naravno da [država] treba da štiti univerzitet, naravno i privredu... ali u smislu... privreda sama zarađuje ali fakulteti moraju da se finansiraju uglavnom iz budžeta, tako da u tom smislu država treba da pruži neku **sigurnost** fakultetima“ (A6-MM-4).

Zapažanja

- Prisutni elementi sva tri narativa (univerzitet kao institucija od nacionalnog značaja; obrazovanje za industrijsko društvo; preduzetnički univerzitet).
- Društvenu odgovornost u ekonomskoj sferi sagovornici najčešće vide kao odgovornost ka potrebama društva – potrebama koje definiše pre svega “država”.

Društvena odgovornost univerziteta: društveno strukturna dimenzija

Isidora Jarić , Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu

Socijalni procesi

- Socijalna transformacija
- Rekonceptualizacija društvene uloge univerziteta
- Rekonceptualizacija društvene odgovornosti univerziteta

Glavni problemi

1. Opšte društveni

- "Tranzicija ide toliko traljavo da se i oni mali pozitivni pomaci vrlo često gube ili se ne prepoznaju. Vrlo sam skeptičan, biće potrebno još mnogo vremena, mnogo truda, mnogo snage, mnogo energije da od te tranzicije dobijemo neke pozitivne naznake. Univerzitet odnosno bilo koji nivo obrazovanja od onog najnižeg do visokog školstva u tim uslovima tranzicije samo gubi nikako ne dobija. (A4-8-2012)
- "Društvo smatra da su banke važnija stvar nego univerzitet. To ne govori mnogo o univerzitetu, ali svedoči o odnosu društva i univerziteta koji očigledno jedno drugo zaslužuju." (A5-9-2012)

Glavni problemi

2. Univerzitetski-institucionalni

a) koji se tiču odnosa univerziteta sa drugim društvenim akterima

•Ugled univerzitetskih nastavnika je značajno poljuljan u savremenom društvu Srbije.

•Za rezultate naučnih istraživanja ne postoji naročito interesovanje unutar javnog diskursa

•Ne postoji protok informacija izmedju univerziteta i drugih društvenih institucija/ univerzitet nije taj koji se nužno pita za mišljenje o različitim problemima koji su od javnog društvenog značaja

b) unutar univerzitetski

•Distanciranje univerziteta od realnosti svakodnevice

•Unutrašnju podeljenost univerziteta (klanovi i klike), koji na mnoštvo različitih načina deluju kao unutrašnji opstruktivni mehanizam i prepreka punoj integraciji univerziteta u društvenu dinamiku društva unutar koga dela

•Atmosferu nesaradnje kako unutar samog univerziteta (izmedju različitih fakulteta npr i/ili fakulteta i instituta, tako i univerziteta sa drugim društvenim institucijama

Glavni problemi

3. Partikularni problemi sa kojima se suočavaju odredjeni društveni akteri

- “S obzirom da sam samofinansirajući student i da živim sa roditeljima koji nemaju neku veliku platu, a da su školarine svake godine sve veće, moram da kažem da mnogo je teško da student kog finansiraju roditelji i mora sam da se snalazi da izdrži do kraja. ... mnogo studenata počinje da radi uporedo sa studiranjem i...time gubi vreme za učenje.” (A7-3-2012)

Prema kome univerzitet treba da bude odgovoran?

Primer: Upisna politika

- jednake šanse (ideja meritokratije)
- nejednake šanse (finansijski aspekti, socijalno strukturni, kulturni)

Odlučujući faktori koji treba da utiču na upisnu politiku:

- potrebe tržište rada
- potrebe privrede
- potrebe „obrazovnog tržišta“
- socijalne potrebe društva (odlaganje izlaska novih generacija na tržište rada)
- potrebe univerziteta

Posledice:

- Hiperprodukcija visokoobrazovanih što povlači promenu društvenog statusa visokoobrazovanih u širem društvenom kontekstu
- Zatvaranje visokog obrazovanja prema odredjenim socioekonomskim kategorijama stanovnika
- Zatvaranje univerziteta prema drugim društvenim institucijama i njegovo distanciranje od realnosti svakodnevice. Izolacija.
- Gubljenje osećaja za društvenu dinamiku i distanciranje od ideje društvene odgovornosti.

Ka zaključcima...

- Tradicionalan?
- Moderan?
- Postmoderan?

Društvena odgovornost univerziteta – politička dimenzija

Dušan Spasojević, Fakultet političkih nauka Univerziteta u Beogradu

Glavna pitanja

- Politička funkcija univerziteta?
- Individualni angažman?
- Studentski aktivizam?
- Obrazovanje za demokratiju?

Univerzitet i politika?

- *Univerzitet je odvojen od politike?*

- *univerzitet kao akter demokratizacije!*
- *ja stvarno mislim da ta akademska zajednica i ta grupa intelektualaca mora da bude pokretačka osnova ove države (B2-MG)*

- *aktivizam kao obaveza:*
  - *Univerzitet je dužan da bude glasan. Ne mora društvo da ga pita. Društvo ga finansira da bi bio glasan, dakle, ne mora još od njega ništa ni da se traži..(A3-JK)*

Univerzitet kao akter civilnog društva

- Univerzitet kao sfere deliberacije
  - *Univerzitet je mesto na kome treba stalno da se dešavaju razni forumi, diskusije, tribine (B1-JB)*

I znanja ...

univerzitet bi morao sebe da uspostavi kao arbitra, za one oblasti, za koje je stručan. Ne bi smeo da to prepusti različitoj vrsti laičkih prepucavanja (BG-A3)

Obrazovanje za demokratiju?

- Stručnost kao suprotnost arbitrarnom/diskrecionom
- Demokratska praksa unutar institucije i odnos prema studentima
- Kritičko mišljenje
- Promovisanje određenih demokratskih vrednosti

Studentski aktivizam?

- Institucionalizacija
  - *Ja uvek insistiram, kad student traži, nešto žele da se promeni, ja kažem može, ali to neka mi pošalje Studentski parlament (A2-IS)*

Sfere interesovanja?

- *Koliko vidim, nema ih dalje u politici. Prvenstveno se bave stvarima koje se njih tiču. (A4-IS)*
- *ne bih smatrao da samo oko velikih ideja treba da se skupljaju, savršena je ideja i kada se studenti organizuju da bi imali bolji ručak u menzi (B3-MD)*

Ka zaključcima…

- Tradicionalan?
  - arena znanja i autonomije od politike
- Moderan?
  - aktivan univerzitet kao deo kritičke javnosti
- Postmoderan?
  - ?

Društvena odgovornost univerziteta u sferi kulture

Jelena Kleut, Filozofski fakultet Univerziteta u Novom Sadu

Glavna pitanja

- Uloga univerziteta u stvaranju ideja
- Uloga u kulturnom razvoju zemlje
- Uloga u očuvanju i prenošenju kulturnog nasleđa
- Uloga univerziteta kao kritičara društva
- Vrednosti koje univerzitet promoviše

Između inovacije i konzervacije

- otklon od ideje da bi univerzitet trebalo da stvara nacionalnu kulturu

  Bez kritičkog odnosa prema svojoj prošlosti, svojoj sadašnjosti i svojoj kulturi nema napretka ni jedne zemlje.Tako da sholastički pristup – nikako. (A5-LV)

- univerzitet je po sebi inovativan, ALI

  Imate jako puno normalnih ljudi, ali tih normalnih ljudi nema na televiziji. Ali ti normalni ljudi, koji se nalaze na univerzitetu i koji bi mogli da ponude te nove sadržaje, oni praktično tamo nisu prisutni. (A2-MJ)

Kulturni model koji univerzitet nudi

- Obrazovni proces kao izgradnja kulturnog kapitala

  Mislim da je ipak neka vrsta ukusa, kulturnih vrednosti se stuču i na univerzitetima i samim tim se u društvo infiltrira neka minimalna kultura i kulturni standard. (A2-LV)

- Kulturni elitizam

Vrednosti koje promoviše univerzitet

- **Znanje** kao osnovna univerzitetska vrednost
  - Objektivno znanje – istina
  - Profesionalno (stručno) znanje
  - Znanje kao osnova kritičkog rasuđivanja

Znanje kao vrednost

- Objektivno znanje – istina

Univerzitet bi trebalo da bude mesto gde bi se isključivo afirmisala istina (A5-LV)

- Profesionalno (stručno) znanje

Proizvod univerziteta je student da kada završi ume da uradi nešto sa dobrim proizvodom tog rada. Dalje, način na koji treba da angažuju u svom daljem profesionalnom životu, kako da se postave prema svom okruženju, a posebno prema svojoj struci. (A6-ĐS)

- Znanje kao osnova kritičkog rasuđivanja

Pored toga što sa univerziteta treba da izađe obrazovan kadar, u smislu obrazovnog polja u kojem se neko školovao, student sa univerziteta treba da izađe kao osoba koja je naučila da kritički misli, kao osoba koja je naučila da misli u demokratskom duhu, da misli o savremenim tokovima društva. (A6-LV)

Ka zaključcima

- Tradicionalan?
  - Bildung
  - Istina kao vrednost
- Moderan?
  - Nostalgija za avangardom
  - Znanje kao stručnost
- Postmoderan?
  - Pomalo je od svega
  - Odbija da se sagleda i artikuliše kao Ideja